

פתרון הבחינה

בתנ"ך

חורף תשפ"ה, 2025, שאלון: 1261

מוגש ע"י המורות דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של בית הספר "יואל גבע" ואורי כפיר

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון לשאלון.

2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (48 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה -24 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף - 8 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

פעולות שעשה אברהם, וכיצד כל פעולה מעידה שהוא מארח למופת (על התלמיד לכתוב שתי פעולות):

- אברהם רץ לקראת האנשים ומשתחוה אליהם, מגלה כלפיהם כבוד רב.
- אברהם מזמין אותם אל אוהלו ומציע להם לנוח בצל, להתרענן ולאכול דבר מה. הוא נדיב ורחב לב כלפי אורחיו.
- אברהם מזרז את בני ביתו ונותן להם הוראות כיצד לכבד את אורחיו.
- אברהם בעצמו, משרת את אורחיו, למרות שיש לו עבדים רבים, להראות את הכבוד הרב כלפיהם.

סעיף ב'

- (1) לפי רש"י, אלוהים הסתיר מאברהם את תגובת שרה, שרה אמרה "ואדוני זקן" ואילו אלוהים אומר ששרה אמרה "ואני זקנת". על פי רש"י, אלוהים לא רצה לגרום לסכסוך בין אברהם לשרה ולכן שינה את דבריה.
- (2) אלוהים מגלה לאברהם שהוא עומד להשמיד את סדום ועמורה. ה' מגלה לו זאת, מפני שאברהם הוא שליחו, ואין סודות בין ה' לבין ה' לשליחו. לאברהם יש ייעוד לאומי, ממנו ייצא עם גדול, ובזכותו יתברכו כל הגויים, בזכות השמירה

על משפט צדק. ה' רוצה ללמד את אברהם להיאבק למען הצדק ולשמש דוגמה לצאצאיו בשמירה על הצדק. לביסוס: "וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה... ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ... למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט".

סעיף ג'

(1) על התלמיד לציין אמצעי רטורי אחד בו השתמש אברהם בטיעונו כלפי ה', ולהסביר כיצד גרם לה' לשנות את דעתו:

- שאלה רטורית. אברהם שואל את אלוהים "האף תספה צדיק עם רשע?!". באמצעות שאלה זו אברהם מתקומם על חוסר הצדק בהשמדה של צדיקים יחד עם רשעים. אברהם מדגיש את חוסר הצדק שבמעשה וגורם לה' לשנות דעתו.
- הדרגתיות – אברהם בכל פעם מציג מספר נמוך יותר של צדיקים, שבעבורם ה' יסכים להציל את כל אנשי סדום ועמורה. כך הוא הצליח לשכנע את ה' לגמול קיבוצי לטובה, בעבור 10 צדיקים בלבד.
- ביטויים חוזרים – אברהם חוזר על מספר ביטויים בהם הוא מגמד עצמו אל מול האלוהים, כדי לרכך אותו ולגרום לו לשנות את דעתו.

על התלמיד לציין אמצעי רטורי אחד בו השתמש משה בטיעונו כלפי ה', ולהסביר כיצד גרם לה' לשנות את דעתו:

- שאלה רטורית - כאשר אומר "למה ה' יחרה אפך בעמך?! משה שואל כיצד ה' מתכוון להשמיד את העם שלו, שהוא עצמו הוציא ממצרים.
- כינויים – משה חוזר ומכנה את העם לפני האלוהים: "עמך", כדי להזכיר לו שמדובר בעמו הנבחר, ושישנה את דעתו וכוונתו להשמידם.

(2) מן הטיעונים שהעלו אברהם ומשה, ניתן ללמוד על מעמדו של הנביא בעיני אלוהים, שהוא זוכה למעמד גבוה. שניהם מציגים את טיעוניהם בבטחון לפני האלוהים ובעקשנות רבה, מתוך כוונה לשנות את דעתו. מטיעוניהם ניתן להבין, שהם מלאי אמונה שיצליחו לשנות את דעתו של ה'. ואכן, אלוהים מוכן להקשיב לטענותיהם, ונכון לשקול בשנית את מעשיו. ולבסוף, אף לשנות את החלטתו, בהתאם לבקשותיהם.

שאלה 2

סעיף א'

(1) רחל עשתה רושם רב על יעקב (על התלמיד לציין תכונה אחת שלה שהייתה עשויה להרשים את יעקב ולהסביר):

- יפה – על רחל נאמר שהייתה יפת תואר ויפת מראה.
- חרוצה – יעקב נרגש כשראה את רחל הבאה אל הבאר עם צאן אביה. מדובר בנערה עובדת. תיתכנה תכונות נוספות, המוסברות בהתבסס על הכתוב בפסוקים.

(2) תכונה אחת חיובית של לאה (על התלמיד לבסס):

- אהבה גדולה ליעקב – למרות היותה האישה השנואה על בעלה, היא קיוותה שגם הוא יחזיר לה אהבה. לביסוס: "כי עתה יאהבני איש". אָן: "כי שמע ה' כי שנואה אנוכי ויתן לי גם את זה...". תיתכנה דוגמאות נוספות.
- עקבית – לאה יולדת ברצף, ארבעה בנים ליעקב ושמותיהם מעידים על ציפייתה העקבית לשינוי ביחסו של יעקב אליה. לביסוס: "הפעם ילוח אישי אלי כי ילדתי לו שלושה בנים". תיתכנה דוגמאות נוספות.
- צדיקה, מאמינה באלוהים – אחרי לידה של כל אחד מבניה, לאה מודה לאלוהים הרואה אותה בסבלה. לביסוס: "כי ראה ה' בעיניי...". אָן: "כי שמע ה' כי שנואה אנוכי ויתן לי גם את זה...". אָן: "הפעם אודה את ה'...".

סעיף ב'

- (1) החשש של יעקב במשא ומתן עם לבן, היה שמא לבן ירמה אותו ויתן לו את לאה במקום רחל. יעקב ניסה למנוע את התגשמותו של חשש זה, בכך שהוא פירט לפרטי פרטים את מבוקשו. הוא הבהיר ללבן חד משמעית שרצונו ברחל. לביסוס מן המדרש: הוא ציין מפורשות: "ברחל ולא בלאה". הוא הדגיש, שמדובר ברחל בתו, שלא יביא לו אישה אחרת הנקראת רחל: "בתך- שלא תביא אחרת מן השוק ושמה רחל". ואף חידד, שמדובר בבת הקטנה, שלא ינסה להחליף את שמות הבנות: "קטנה – שלא תחליף שמותן זו בזו".
- (2) התנאי שהציב לבן ליעקב בבראשית כ"ט, כ"ז, הוא שאם ברצונו לשאת גם את רחל, עליו להישאר אצלו ולעבוד עוד שבע שנים נוספות בעבורה. לביסוס: "מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות". סיבה נוספת מבראשית כ"ז, מ"ב-מ"ד, לכוננותו של יעקב לעמוד בתנאי זה, מלבד רצונו להנשא לרחל, היא הפחד שלו מפני עשו, הכועס עליו ורוצה להרגו כי גנב ממנו את ברכת הבכורה. רבקה שלחה את יעקב אל אחיה, כדי למנוע את רציחתו על ידי עשו. היא קיוותה שכעסו של עשו יעבור מהר, ואז יעקב יוכל לשוב לכנען. אך כנראה שהדבר עוד לא קרה. לביסוס: "... ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך... וקום ברח אל לבן אחי... וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך".

סעיף ג'

- המוסכמה החברתית שיעקב מפר בבראשית כ"ט, כ"ה-ל"ב, היא רצונו להינשא לבת הצעירה לפני שהבת הבכורה נישאה. דבר זה אינו מקובל, יש סדר והיררכיה, קודם הבת הבכורה נישאת ואחריה יתר הבנות במשפחה, לפי סדר הולדתן. לביסוס: "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה". התוצאה אליה הובילה התנהגות זו של יעקב, שהוא נישא בעל כורחו ללאה, הבת בכורה במשפחה, ונאלץ לעבוד שבע שנים נוספות בעבור רחל. לביסוס: "מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות".
- המוסכמה החברתית שיעקב מפר בבראשית ל"ז, ג'-ד', היא אהבתו והעדפתו את בנו יוסף יותר מיתר בניו. דבר זה אינו מקובל, שהורה מעדיף את אחד מצאצאיו על פני היתר. לביסוס: "וישראל אהב את יוסף מכל בניו". התוצאה אליה הובילה התנהגות זו של יעקב, היא שהאחים שנאו את יוסף, עד כדי שלא יכלו לדבר עימו. לביסוס: "ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם".

שאלה 3

סעיף א'

- (1) הוכחות מדברי שר המשקים למעמדו הנחות של יוסף (על התלמיד להביא שתי הוכחות ולהסבירן):
- שר המשקים מספר כי הוא פגש את יוסף בעודו במאסר בבית שר הטבחים. "פרעה קצף על עבדו ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים... ושם אתנו נער".
 - הוא מכנה את יוסף "נער עברי", הוא לא מזכיר את שמו ומדגיש את זרותו במצרים.
 - "עבד לשר הטבחים" – הוא מציג את יוסף כעבד נחות.
- (2) על פי פסוק י"ד השינוי במעמדו של יוסף בא לידי ביטוי בכך שמוציאים אותו מן הכלא, מחליפים את בגדיו ומביאים אותו לארמון.
- על פי פסוקים מ"ב-מ"ג, השינוי במעמדו בא לידי ביטוי בכך שפרעה מרומם את מעמדו הוא מעניק לו את טבעת המלך מידו ובכך הופך אותו למשנה למלך. מלבישים אותו בגדים מפוארים ומרכיבים אותו על המרכבה המלכותית, ברחבי מצרים כשמכריזים על מעמדו כמשנה למלך.

סעיף ב'

ההתנהגות של יוסף כלפי אביו ואחיו גרמה להידרדרות המעמדו: יוסף התנהג בהתנשאות כלפי בני משפחתו וסיפר להם על חלומות הגדלות שלו, בו הוא מושל עליהם. הדבר גרם לאחים לשנוא אותו ובסופו של דבר הם נקמו בו וזרקו אותו לבור ומשם הוא נמכר לעבדות. כך הפך יוסף מהבן האהוב על אביו לעבד במצרים. לעומת זאת, ההתנהגות של יוסף כלפי פרעה רוממה את מעמדו: יוסף פתר לפרעה את חלומותיו, תוך הצטנעות, הוא הוכיח את עצמו כיעיל ונבון, לכן פרעה מינה אותו למשנה למלך.

סעיף ג'

- (1) פרעה מינה את יוסף לשליט על כל ארץ מצרים: "ראה נתתי אותך שליט על כל ארץ מצרים". הבעיה שעלולה להתעורר, היא שהעם המצרי לא יסכים להיות תחת שלטונו של עבד עברי: "ובל יתרעמו בני המדינה תחת עבד כי מלוד".
- (2) לפי המלבי"ם, כדי לפתור את הבעיה שעלולה להיווצר, פרעה שינה את שמו של יוסף לצפנת פענח, כלומר מפענח ומגלה צפנים. כך גם הוא מדגיש את רוח ה' השורה על יוסף, כדי שהעם יקבל את מעמדו החדש. לביסוס: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח". בנוסף, פרעה נתן ליוסף לאישה, את בתו של כהן מצרי, בעל מעמד גבוה, כדי לחזק את האמונה בעיני כולם, שיוסף הוא איש אלוהים. לביסוס: "ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאישה".

פרק שני – שמות (24 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 4-5 (לכל שאלה – 24 נקודות)
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף – 8 נקודות)

שאלה 4

סעיף א'

דמויות נוכריות התורמות להצלחת משה (על התלמיד לבחור דמות אחת מכל קטע, ולהסביר את תרומתה להצלחתו):
שמות ב', א'-י:

- בת פרעה – למרות שהיא מבינה שמדובר בתינוק עברי, היא מגלה עליו רחמים ומאמצת אותו לבן. בניגוד לצו אביה.
- שמות ב', ט"ו-כ"ב:
- בנות רעואל/יתרו/כהן מדין – הממהרות לחזור אל אביהן ולספר לו על הזר שהציל אותם מהרועים, בעקבות זאת משה מוצא מקלט בבית יתרו, הרחק מפרעה שרוצה להרוג אותו.
- רעואל/יתרו/כהן מדין – כאשר שמע שמשה הציל את בנותיו מידי הרועים, הוא מזמין אותו לאכול אצלם ולהתיישב איתם. הוא מעניק מקלט למשה הנמלט מפרעה.
- צפורה, בתו של כהן מדין – היא נישאת למשה ויולדת לו בן. היא מצילה את משה מבדידותו ומעניקה לו משפחה.

סעיף ב'

- (1) משה הבין שהריגת המצרי עלולה לסכן אותו. ביסוס מפסוק י"ב: "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול" – לפני הריגת המצרי, משה בודק לכל הכיוונים, שאין עדים למעשה, ורק אחרי שהוא מוודא זאת, הוא הורג את המצרי. בנוסף, הוא קובר את המצרי, כדי להסתיר ראיות, שגופתו לא תימצא. ביסוס מפסוקים י"ד-ט"ו: "...ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר" – כאשר משה מבין שהריגת המצרי נודעה ברבים, הוא מפחד. אָן: "...ויברח משה מפני פרעה" – משה מבין שהריגת המצרי מסכנת אותו ופרעה מבקש להמיתו, לכן הוא נמלט ממצרים.
- (2) פרט שנוסף בשיר על המקרה המתואר ומה אפשר ללמוד ממנו על דמותו של משה:
- הריגת המצרי נעשתה בפומבי, לעיניהם של עבדים עבריים נוספים. ניתן ללמוד מכך על דמותו של משה, שהוא איש אמיץ, העומד מאחורי מעשיו.

- משה פנה לעזרתם של העבדים העבריים האחרים שנכחו במקום, ניתן ללמוד מכך על דמותו של משה, שהוא איש צדק, שמבקש מאחרים לעמוד לצידו בצידיקתו.
- כשמשה הבין, שאף אחד לא יעמוד לצידו ויושיע את העבד העברי מידי המצרי המכה אותו, משה פועל בעצמו. ניתן ללמוד מכך על דמותו שהוא איש של מעשים. או איש ללא פחד, שפועל גם כשלא באים לעזרתו. ייתכנו פרטים נוספים, אחרים שניתן ללמוד מהם על דמותו.

סעיף ג'

על פי אברבנאל, העם ציפה להשיג באמצעות זעקתו, הקלה מהעבודה הקשה ומהשעבוד. העם ציפה שלאחר מות המלך ועם קומו של מלך חדש, הוא יימנע מלהטיל עליהם גזירות נוספות, כמו המלכים שקדמו לו. לביסוס: "וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה".

תגובת אלוהים בפרק ג', ז'-י', תואמת את הציפיות של העם. ה' הכריז שהוא שמע את זעקות העם ולכן הוא יושיע אותו מעבודתו במצרים ויביא אותו אל הארץ המובטחת. העבודה הקשה תיפסק. לביסוס: "...כי ידעתי את מכאוביו וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש".

שאלה 5

סעיף א'

- (1) החלטת ה' בנוגע לדרך שבה יתנהל הקשר שלו עם העם, לא עוד ה' ילווה את מחנה ישראל, אלא מלאך.
- (2) החלטה זו היא לטובת העם, על פי פסוק ג', כי ה' כועס מאוד על העם הנוהג בעקשנות ובכפיות טובה, והוא עלול לכולות/להשמיד את העם בדרך. או: על פי פסוק ה', נוכחותו של ה' בקרב העם העקשן וכפוי טובה, תביא לכך שה' עלול להשמיד את כל העם.

סעיף ב'

- (1) על פי דברי הפרשן ועל פי פסוק ז', הביקורת על משה היא שהוא הוציא את אוהל מועד אל מחוץ למחנה ישראל. על פי הפרשן, הדבר יתפרש על ידי העם, ככעס של משה עליהם, בנוסף לכעסו של ה'. ואם שניהם כועסים על העם, מי ידאג לעם? במילים אחרות, מעשהו של משה כמוהו כהבעת כעס שלו על העם, דבר שהוא אינו אמור לבטא. נביא אמור לסנגר על עמו ולא לכעוס עליו.
- (2) על פי דעת הפרשן, הכתוב מזכיר את יהושע בן נון בפסוק י"א, כאזהרה למשה, שאם לא ישיב את האוהל לתוך מחנה ישראל, יהושע יחליף אותו במנהיגות על העם. כעונש על הוצאת אוהל מועד מתוך מחנה ישראל, ועל כעסו של משה על העם.

סעיף ג'

- (1) בפסוק י"ג, משה מבקש למען עצמו, שה' יודיע לו, יידע אותו על דרכיו וכוונותיו, משה מבקש להכיר יותר את אלוהים. מטרת בקשתו, להוכיח שהוא נבחר ומועדם על ידי ה'.
 - בפסוקים ט"ו-ט"ז, משה מבקש למען העם, שהוא בעצמו ילווה אותם במהלך המסע. מטרת בקשתו, להוכיח שהעם מוצא חן בעיני ה', כלומר שה' רואה בעם את עמו הנבחר ומפלה אותו לטובה, מעצם נוכחותו בקרב.
 - (2) על פי פסוק י"ז, ה' אכן נענה בחיוב לבקשת משה בעבור עצמו: "...כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם" – ה' מבהיר שייענה למשה בחיוב, כי הוא מוצא חן בעיניו, הוא הנבחר על ידי ה'. או למען העם: "...גם את הדבר אשר דברת אעשה" – ה' נכון להיענות לבקשת משה ולשהות בתוך מחנה ישראל, כדי שהכל ידעו שהם מופלים לטובה על ידי ה'.
- או: על פי פסוק י"ט: "ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך..." – ה' נענה לבקשת משה בעבור עצמו, להכירו טוב יותר.

פרק שלישי – נושאי הבחירה (16 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 6-10 (לכל שאלה – 16 נקודות).

בשאלה שנבחרה, סעיף א' – חובה (8 נקודות) ויש לענות אחד מן הסעיפים ב-ג (לכל סעיף – 8 נקודות).

שיבת ציון

שאלה 6

סעיף א'

בפסוק ב' טוען העם שזה לא הזמן, העת לבנות את בית המקדש. הנביא אומר כביקורת, שלא ייתכן שבעת, בזמן שהעם יושב בבתיו המקורים, בית ה' עדיין הרוס וחרב. הנביא נזף בעם על כך שהם דאגו קודם לבנות את בתיהם, בעוד שאת בית ה' הם מזניחים.

סעיף ב'

- (1) לדברי הנביא חגי, השינוי המחשבתי שצריך לחול בעם, הוא שהם לא נדרשים לשקם את בית ה' בצורה מפוארת, ה' כן שביטו יהיה בנוי מעצים פשוטים. לביסוס: "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית וארצה בו ואכבדה".
השינוי הזה יועיל לעם, כי אם בית המקדש יבנה, אז מצבם ישתפר. אך אם לא יבנו את בית המקדש, אז אלוהים יעניש אותם. לביסוס: "...ואקרא חורב על הארץ ועל ההרים".
- (2) אמצעי ספרותי בו משתמש הנביא בדבריו כדי להדגיש מה יהיה מצבו של העם אם לא יחול בו שינוי:
 - מילה מנחה: בית. העם אינו מחדש את בית ה' ודואג קודם לבתים שלו, לכן היבול שהם יביאו לבתיהם יהיה מועט ולא תהיה להם רווחה כלכלית. לביסוס: "יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו".
 - פירוש – הנביא מפרט בהרחבה את העונש שיבוא על העם אם לא ישנה את דרכיו. לביסוס: "ואקרא חרב על הארץ ועל ההרים ועל הדגן ועל התירוש ועל היצהר... ועל כל יגיע כפים".

סעיף ג'

- (1) בעזרא א', ה' העיר את רוחו של כורש מלך פרס, על מנת לגרום לו לאפשר לגולים לחזור ליהודה ולבנות את בית המקדש מחדש. בחגי א', ה' העיר את רוחם של מנהיגי העם, וזאת על מנת לדרבן אותם להשלים את בניית בית המקדש.
- (2) המסר התיאולוגי המובע באמצעות תיאור זה, הוא שהכל קורה לפי רצון אלוהים. כאשר אלוהים רצה הוא הגלה את העם, וכאשר רצה שישבו, ה' גרם לכורש לאפשר להם לחזור אל יהודה ולבנות את בית המקדש מחדש.
או: שה' הוא אל אוניברסאלי וכל האירועים בעולם קורים על פי רצונו ותכתיביו.

נביא ונבואה

שאלה 7

סעיף א'

נבואת הזעם של ירמיה, היא כנגד מעשיהם הרעים של העם. ירמיהו הזהיר את העם שאם הוא לא ישנה את דרכיו וינהג על פי רצון ה', ה' יעניש אותם בחורבן ירושלים ובית המקדש. לפי פסוקים ח'-ט', הנבואה עוררה התנגדות, כי ירמיהו השווה את בית המקדש בירושלים למקדש שהיה בשילה וטען שה' אמר, שגם הוא יוחרב כמו שילה. מבחינת אנשי יהודה, בית המקדש בירושלים, הוא ביתו של ה' ולא יעלה על הדעת, שה' ירשה שיהרסו את ביתו. מבחינתם, ירמיהו אינו דובר אמת.

סעיף ב'

ראיה אחת מדברי ירמיהו המחזקת את אחת מטענותיו של הופמן :

- ירמיהו אינו תוקפני כלפי מאשימיו, אינו מפגין ביטחון רב. לביסוס : "וואמר ירמיהו... ה' שלחני להנבא אל הבית הזה ואל העיר הזאת את כל הדברים אשר שמעתם" – הוא אינו פונה אליהם בהאשמות, אלא חוזר ואומר שדבריו הם בשם ה'. אן : "כי באמת שלחני ה' עליכם". אן : "ואני הנני בידכם עשו לי כטוב וכישר בעיניכם".
- ירמיהו מתנצל, מנסה לרכך את חומרת דבריו, וכשהוא מאיים הרי זה בטון מאופק. לביסוס : "ועתה היטיבו דרכיכם ומעלליכם ושמעו בקול ה' אלוהיכם וינחם ה' אל הרעה אשר דבר עליכם" – ירמיהו מנסה לרכך את האיום בעונש, ומסביר שאם העם יחזור בתשובה, ה' יחזור בו מכתו להעניש אותו.

תיתכנה דוגמאות נוספות מהכתוב, בצירוף הסבר.

ראיה אחת מדברי ירמיהו שסותרת את אחת מטענותיו של הופמן :

- ירמיהו מתנצל, מנסה לרכך את חומרת דבריו, וכשהוא מאיים הרי זה בטון מאופק. ההיפך, ירמיהו מזהיר את העם שאם יתעוררו, הרי שהם שופכים דם נקי, של חף מפשע (חטא חמור). לביסוס : "...אך ידע תדעו כי אם ממיתים אתם אותי כי דם נקי אתם נותנים עליכם ועל העיר הזאת...".
- ירמיהו אינו תוקפני כלפי מאשימיו, אינו מפגין ביטחון רב. ההיפך, ירמיהו חוזר ומדגיש שה' שלח אותו לומר להם את הדברים. לביסוס : "ה' שלחני להנבא... את כל הדברים אשר שמעתם". אן : "כי באמת שלחני ה' עליכם".

תיתכנה דוגמאות נוספות מהכתוב, בצירוף הסבר.

סעיף ג'

(1) למלך חזקיהו ולמלך יהויקים היו תפיסות שונות בנוגע לנבואה, הבאה לידי ביטוי בהתנהגותם כלפי הנביא :

חזקיהו – ראה בנבואה אזהרה מעם ה', ופעל לשינוי התנהגותו והתנהגות העם. דבר זה בא לידי ביטוי בהתנהגות כלפי הנביא, למרות שהנביא ניבא עליו דברי זעם קשים, חזקיהו לא המית אותו, אלא להיפך, פעל כמצוותו. לביסוס : "מיכה המורשתי היה ניבא בימי חזקיהו... לאמר... ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה... ההמת המיתהו חזקיהו... הלא ירא את ה' ויחל את פני ה'...".

יהויקים – אם הנבואה לא תאמה לתפיסתו ולרצונו, הרי שהוא ראה בה נבואה שקרית, שיש למנוע את הפצתה. הדבר בא לידי ביטוי בהתנהגותו כלפי הנביא שניבא לו רעות. יהויקים רדף אותו והמית אותו. לביסוס : "וישמע המלך יהויקים... את דבריו ויבקש המלך המיתו". אן : "וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים... ויוציאו את אוריהו ממצרים... ויכהו בחרב".

(2) סופו של המלך יהויקים משקף עיקרון מידה כנגד מידה :

בגלל שיהויקים לא הקשיב לדברי ה', על החורבן והגלות הצפויים ליהודה, ה' העניש אותו בהגלייתו לבבל.

חוק וחברה

שאלה 8

סעיף א'

שני התפקידים של עיר המקלט : להגן על הרוצח בשוגג וגם להענישו.

עיר המקלט היא מקום שמעניק מקלט והגנה להורג בשגגה, מפני גואלי הדם : "והיו לכם הערים למקלט מגואלי".

עיר המקלט נועדה גם להעניש את שופך הדם, כיוון שהוא אמור להישאר בעיר ולא לצאת ממנה, עד מות הכהן הגדול כאילו הוא במאסר, מנותק ממשפחתו ומפרנסתו : "וישב בה עד מות הכהן הגדול".

סעיף ב'

- (1) על פי החוק המקראי, דן נחשב לרוצח בשוגג (על התלמיד להביא שני נימוקים לבסס על הפסוקים והמקרה):
- דן לא שם לב שיוסי חברו לעבודה, נמצא באתר הבנייה וקורת הברזל נפלה עליו שלא בכוונה בגלל תקלה טכנית. לביסוס: "ואם בפתע בלא איבה... השליך עליו כלי".
 - לדן לא היה מניע לרצוח את יוסי, הרי הוא היה חברו. "והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו".
- (2) האיסור המוטל על רוצח בשוגג, הוא לנסות להמיר את עונשו בכסף, כלומר לנסות לכפר על מעשה הרצח בפיצוי כספי במקום הישיבה בעיר מקלט. הסיבה לאיסור: קדושת חיי האדם אינה נמדדת בכסף, ולכן אסור להמיר את עונשו של הרוצח גם לא בשוגג, בכסף. "לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו". על פי הכתוב הדם אשר נשפך מטמא את האדמה ויכופר רק על ידי שפיכת דמו של הרוצח, במידה כנגד מידה. "ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שופכו".

סעיף ג'

- (1) הקריטריון המשותף לחוקים על פיו נקבע רצח במזיד: הריגה מתוך שנאה או כעס. ההבדל בנוגע לענישה, הוא שבחוק החיתי, מותר לתת כופר למשפחת הנרצח, פיצוי כספי, ובכך לכפר על החטא. "ארבעה נפשות יתן איש או אישה ואת משקו ימשכן". בעוד שעל פי החוק המקראי, זה אסור ולא ניתן להמיר את העונש בכופר. "מות יומת הרוצח".
- (2) במקרא לחיי האדם יש ערך עליון, לכן אי אפשר להמיר את הענישה בכופר. ואילו החוק החיתי, מאפשר להמיר חיי אדם תמורת אנשים אחרים או בכסף השקול כנגדם.

מזמורי תהילים

שאלה 9

סעיף א'

גורלם של הרשעים לפי הפסוקים השונים:

- "לא יקומו רשעים במשפט" – גורל הרשע, לצאת אשם במשפט. אין סיכוי שהרשע, יזוכה במשפט.
- "דרך רשעים תאבד" – גורלו של הרשע, לאבד את דרכו בחיים. כלומר, הרשע לא יקבל סיוע מה', לכן דרכו לא תצלח.

סעיף ב'

הצדיק והרשע מתוארים באמצעות דימויים מעולם הטבע המדגישים את הניגוד ביניהם (על התלמיד להביא שתי דוגמאות, ולהסביר כיצד בא לידי ביטוי יתרון הצדיק על הרשע):

- הצדיק מדומה: "כעץ שתול על פלגי מים" – כלומר, הוא בדומה לעץ נטוע חזק, חייו יציבים ומבוססים.
- בניגוד לרשע: "כי אם כמץ אשר תדפנו הרוח" – הרשע מדומה למוץ, הקש העוטף את החיטה, שהוא קל ועף ברוח. כלומר, הוא חסר יציבות בחייו, ונוטה בקלות אחר גירויים שונים.
- "אשר פריו בעתו ועלהו לא יבלי" – הצדיק מדומה לעץ המניב פרי בזמן ושומר על רעננותו כל הזמן. כלומר, הצדיק רואה פרי בעמלו וזוכה לחסד מה'. בניגוד לרשע, שלא רואה פרי במעשיו.

סעיף ג'

- (1) דרך ה' באה לידי ביטוי מן ההיבט האישי בתהילים: בכך שכל פרט, אדם בעם מחוייב לשמור על חוקתיו ומצוותיו של אלוהים. הכתוב מדבר על האחריות האישית, לדבוק בדרך ה'. לביסוס: "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה". הפנייה בלשון יחיד.
- דרך ה' באה לידי ביטוי מן ההיבט הלאומי בבראשית: ה' מגלה לאברהם את תוכניתו לגבי השמדת סדום ועמורה, כדי ללמדו להילחם על הצדק. הצדק כדרך ה', שאברהם מצווה להנחיל לצאצאיו, לבני ישראל. לביסוס: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". הדרישה הלאומית לכלל העם, לשמור על דרך ה' באמצעות הקפדה על משפט צדק.

(2) המסר במזמור המובע באמצעות המילה "דרך": הבחירה נתונה בידיו של האדם, באיזו "דרך" לבחור, ועליו להבין שיתוגמל בהתאם ל"דרך" שבחר. לביסוס: "כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד".

ספרות החכמה – הרהורים על החיים

שאלה 10

סעיף א'

(1) השאלה של קהלת בפסוק ג': מהו הדבר שיעשה טוב לאדם בחייו בעולם?
 נסיונו של קהלת להשיב על שאלה זו מפסוקים ד'-ט', קהלת מפרט את ממעלליו ומניסיונו (על התלמיד לבסס את דבריו על שתי דוגמאות):

- "הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי לי כרמים..." – צבר לעצמו נכסים רבים.
- "קניתי עבדים ושפחות ובני בית היה לי" – החזיק בעבדים, משרתים רבים.
- "כנסתי לי גם כסף וזהב וסגולת מלכים..." – צבר הון עצום.
- "עשיתי לי שרים ושרות" – התענג תרבותית, הייתה לו מקהלה.
- "ותענוגות בני האדם שדה ושדות" – התנסה בתענוגות הבשר.

תיתכנה דוגמאות נוספות.

(2) המסקנה של קהלת בפסוק י"א: שאין כל יתרון בעמל. כל מה שהאדם עמל לצבור לאורך השנים, הוא חסר טעם ותועלת. זה עומד בסתירה למעשיו המתוארים בפסוקים ד'-ט', בהם הוא מתאר כיצד עמל בחייו, לצבור רכוש רב וליהנות מהנאות החיים.

סעיף ב'

(1) יתרון החוכמה על הסכלות, הוא כיתרון האור על החושך, כלומר החכם רואה את מה שלפניו, ופועל בהתאם, בעוד שהסכיל, כאילו הולך בחושך ואינו חוזה את תוצאות מעשיו. לביסוס: "... שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור על החושך" א: "החכם עיניו בראשו והסכיל בחושך הולך".

(2) מקור הכאב שגרם לקהלת לתסכול ולביטול היתרונות שבחוכמה, הוא שהגורל הצפוי לחכם ולסכיל הוא זהה, בסופו של דבר שניהם ימותו ויישכחו. לביסוס: "וידעתי גם אני שמקרה אחד יקרה את כלם".

סעיף ג'

(1) לפי פסוקים י"ח-כ"א, קהלת חושב על הרעיון שלאחר מותו יירש אדם אחר את רכושו, כרעיון רע. קהלת חושב שאין זה הוגן שהוא יעמול בחייו לצבור רכוש, שעם מותו הוא יועבר לאדם אחר. זה נראה לו חסר היגיון שאדם יעמול קשות ורכושו יועבר לאדם שלא טרח למענו, ואין לדעת אם יהיה ראוי לכך. לביסוס: "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תת השמש שאניחנו לאדם שיהיה אחרי" א: "ומי יודע אם חכם יהיה או סכל וישלט בכל עמלי..." א: "כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רבה".

(2) לפי פסוקים כ"ב-כ"ג, מה שמעורר תסכול בקהלת, זה עמלו של האדם, החפץ לצבור וללמוד בחייו. זה מעורר בו תסכול, כי הדבר גורם לאדם לטרדות יום ולילה ומטריד את מנוחתו. לביסוס: "כי כל ימיו מכאובים וכעס ענינון בו בלילה לא שכב ליביו" – מרבה נכסים, מרבה דאגה.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

יש לענות על סעיף א (חובה) (7 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף - 5 נקודות).

שאלה 11

סעיף א'

- (1) בקשתו החוזרת של אליהו הנביא מאלישע, היא שלא יבוא אחריו. הסיבה לבקשתו, כי אליהו ידע שהוא עתיד לעזוב ורצה להיות לבד.
- (2) אלישע סירב לבקשותיו של אליהו והמשיך איתו במסעו אל בית אל, יריחו והירדן. הוא התעקש לדבוק באליהו, מתוך ידיעה על הצפוי לקרות.

סעיף ב'

- (1) התנאי שמציב אליהו לאלישע: אם יזכה לראות את אליהו עוזב אז בקשתו תתמלא, ואם לא יראה, אז לא.
- (2) בפסוק ח', אליהו לקח את האדרת שלו וובאמצעות הכאה בה על המים, הוא בקע את הירדן לשניים. בפסוקים י"ג-י"ד, אלישע מרים את אדרתו של אליהו שנפלה מעליו, ובאמצעותה הוא בוקע את מי הירדן. כך ניתן להבין שבקשתו של אלישע התממשה. אלישע ביקש שתהיה בו מרוח ה', פי שניים ממה שהייתה באליהו, ויכולתו לחולל ניסים כמו אליהו, באמצעות האדרת שלו, מעידה שהבקשה התממשה.

סעיף ג'

- (1) בפסוק ה' אומרים בני הנביאים אל אלישע, כי היום ה' לוקח את אדונו, כלומר את אליהו. ואילו בפסוק ט"ז, בני הנביאים מציעים ללכת לבקש, לחפש את אליהו. הסתירה: אם ה' לקח אותו כיצד ניתן לחפש אותו?
- (2) על פי רד"ק, בני הנביאים חשבו שאולי רוח ה' נשאה את אליהו והפרידה אותו מאלישע. שהוא עדיין נשאר בעולם הזה ולא עלה לשמים, לכן יש לצאת ולחפשו.

סעיף ד'

כיצד בא לידי ביטוי כאבו של אלישע (על התלמיד לבסס ולהסביר שתי דוגמאות):

- אלישע קרע את בגדיו, הוא נהג מנהגי אבלות: "ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים".
- אלישע לקח את האדרת של אליהו והיכה איתה את מי הירדן, כהבעת תסכול וכאב: "ויקח את אדרת אליהו אשר נפלה מעליו ויכה את המים".
- אליהו צעק בקול ובכאב אחרי הסתלקות אליהו: "והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו".